

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՈՒԹԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՌԻՐԱԹ 21 ՄԱՐՏԻ 1858

ԹԻՒ 567

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 21 ՄԱՐՏԻ

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

Այսօր ինչպե՞ս կ'ազդէր ինչպիսի մարդիկ...

«Անտարակոյս Գարշէի բան մը կայ այս Գաղղիացեաց ընթացքին մէջ, որոնք 70 տարեկէ ՚ի վեր կրպարծենան իրենց լուսաւորութեանը վրայ, և իրենց պաշտօնն է կրտսին լուսաւոր Գաղղիացիները տարածել ամեն ազգաց մէջ, և հիմա կաշխատին խօսելու աղատութիւնը հեղձուցանել այնպիսի երկրի մը մէջ (Աւստրալիա), ուր նոր ծնած է և ուրտեղ տակաւին տկար, երկչոտ և խիստ անխիտ է»:

Այս օրինակ աստութիւնները և գրաւորները յայտնի կը ցուցնեն թէ գրգռութիւնը կը շարունակուի (Նիգրիայ և Գաղղիայ ժողովրդեան և լրագրութեան մէջ): Այնպէս մօտ օրերս Գաղղիայ կառավարութեան պաշտօնական կերպիւ տրուած բարեմիտ բացատրութիւնները այս գրգռութիւնը անշուշտ պիտի հանդարտեցնեն, որոց համառօտութիւնը հետեւեալ կերպիւ կը հրատարակէ Գաղղիայ լրագիրը:

«Ի պատասխանի Մէլլըզլիւրի լրտին, որ բացատրութիւն կը ընդգրկէր (նամակին) այն խօսքերուն վրայ, որոնք մեծապէս վիրաւորած են ազգային երեսփոխանաց խորհրդարանը, Վալէփի կոմսը Նիգրիայ ժողովրդեան կը յիշեցնէր ի մասին մեծ արժէքը զոր կընծայէ կայսրը մեր գաղանկացութեանը և այս ապացոյցները տեսնուեցան, կըսէ, թոյլտուութիւններով վասն գործադրութեան մեր նպատակացը ոչ միայն պատերազմին ժամանակը այլև հաշտութեան լինելուն ՚ի վեր: Վալէփի կոմսը կը շարունակէ իւր պատասխանը յառաջ բերելով, թէ զինի բազմութիւնը յարձակմանց, որոց ենթակայ եղած էր կայսրը ՚ի կողմանէ եղեռնագործաց, որոնք իրենց գաղանկացութիւնը Նիգրիայ մէջ նիւթեր էին, Նորին Վահագնաւորութիւնը կը կարծէ թէ չափազանց բան մը յուսալ չէ մեր ազգին բարեկամութեան և արգարաւորութեան, խնդրելով անորմէ որպէսզի, եթէ կարելի է, արգելու գործողութիւնը նմանօրինակ ոչ բարեգործութեանց: Վալէփի կոմսը՝ յանուն կայսրը, կը մերժէ թէ ամենին գիտաւորութիւնը չունեցաւ խառնելու Նիգրիացիները այն փախուտականաց մէջ որոց անկարկութիւն կընէ, և ոչ կամք ունեցաւ մեր օրէնքը փոխելու կամ դատաւարութեան զանոնք: Իսկ այսպէս ցաւելով մեծապէս ՚ի վերայ սխալ մեկնութեանը զոր տուած էին իւր գիտաւորութեանցը, կը ընդգրկէ որ այս թղթակցութիւնը դադարի և դաշնակցութիւնը շարունակուի»:

Նոր աշխարհիս Արեւ (Արեւոյն) Գաղղիայի անունն, Վերինի Միացեալ-Հասնագաց լրագրութիւնը հետեւեալ յօդուածը կը պարունակէ:

ՃԱՌԻ ԴԱՐԻՆԱԿԱՆ

Արեւելի ՚ի հանգիսի յազարկաւորութեան հոգարարներ Լազարեանց ճեմարանի Արեւելեան լեզուաց:

S. Գոլիմանու Գոլիմանու Լազարեանց

Յարձակապատիւ պարոն Մարտի Մարտի
Օգիտանալու ճապարանէ և ասպետէ:

Օր բազում անգամ տեսեալէր մեր, և զոր միւս ևս անգամ ցանկալաբն տեսանէր ՚ի կենդանութեան ընդ յարկաւ Տաճարին գիտութեանց յառաւելապատիւ ուրախութիւն սրտից մերոց տեսանէմք ահա այսօր ՚ի դադարի, ՚ի դադարի տեսանէմք յանապատեղի վիշտ և ՚ի տրտմութիւն որբայեցաց զաւակաց որբեգրաց ասեմ ճեմարանի և վարժապետաց:

Այս պայմանում ակն ունէր մեր հանգիսի սրտառու և ցաւալի տեսարանի. ոչ այսպէս անշուշտ, ոչ այսպէս անմեղ անբարեաւ զ՚ն շրջանաց կամէք տեսանէր, ոչ խնամաւորութեամբ, զընթաց ասեմ յորոց ստէպ խըրախուսական լէսք բանաւ յառաջադիմութիւն աշակերտեց, յուսման և ՚ի վարս բարիս: Այլ, աւանդ, անցին այն աւուրք մերոյ բարեբաղդութեան, անցին և այն ժամը մերոյ ուրախութեան:

Արդ թողեր զմեզ, շարք. թողեր զմտադրեալ որդեգիրս յանախակալ ՚ի հասնելով ժամու, փութալով ճեպելով ՚ի վերայ ՚ի հանգիստ

ՆԱԽԱՆԱՄԱԿԱՆ ԱՆՁ ՄԸ

«Աշխարհիս մէջ բարեգործութիւն ընելու բազմաթիւն աւելի վսեմ փափաք չկրնար ըլլալ: Հօտաւոր անգղիացի հաշակաւոր մարդասերը մահուան վշտալի տառապանաց մէջ իւր անկողնին վրայ տարածեալ, աւելի մեծ էր քան զՆաբոլէոն Լաթերիլի մէջ, և թոմաս Հոլլուէյ, որուն անգլիս գեղերը կը թշուառէ ամեն տեսակ խօթութիւնները աշխարհիս ամեն մասանց մէջ, աւելի արժանի է համարման և յարգանաց քան զամենէն մեծ պատերազմական երեւելի անձը որ գտնուէր է աշխարհիս մէջ: Երբ որ Գոտաւոր այցելութեան եկաւ Միացեալ-Հասնագաց, մեր նախարարներէն մէկը Նիգրիայի մէջ մեծ անուանեց զնա: Արդ Հոլլուէյը բժիշկը, որ մեր երկիրը և մեր մէջ եկաւ աւելի ազնիւ ու վսեմ նպատակաւ մը, անտարակոյս աւելի արժանաւոր է այսպիսի տիտղոսի մը: Կոր Նորք ունեցած իւր գործարանը առողջութեան աղբիւր մը եղաւ վասն հաղաւոր հայրենակցաց մերոց: Իւր գործակալաց հաստատութիւնները՝ որ Միացեալ-Հասնագաց ամեն քաղաքները կը գտնուին, ժողովրդեան դարմանատուններն են: Ինչ որ չճամբիտ է այստեղ ՚ի մասին օգտակարութեան և ջերմեանի ընդունելութեան յիշեալ գեղաց, նոյն բանն է նմանապէս աշխարհիս բոլոր մասանց մէջ: Վսեմ տեղ, ուր որ քաղաքակրթութիւնը մտած է ծովով և ցաւաբաւ, Հոլլուէյի գեղերը և անոր արժանիքը ծանուցեալ են: Կրօնը անտէն մինչև Վերին լի գետը՝ այս գեղերը հրատարակեալ են ամեն լեզուօք որ կը տպուին և ամեն ցեղերու ու անուն գունով ժողովուրդները յօժարամիտ աշունց օժանդակութեանը կը զօրակեն: Երբ որ փտահ են իբրեւ միմիայն օգտակար վասն հիւանդութեանց որոց ենթակայ են»:

«Նոտանի և Նիգրիայի բժշկականութեան գիտաւոր լրագրութիւնները ոչ միայն Հոլլուէյի գեղահաստակը և սպեղանին կորոշեն և կընտրեն հրովարտակ ունեցող ուրիշ գեղերէն, այլև աշունց գործածութիւնը կը պատկերեն: Վերջապէս, եթէ հաւատ ընծայելու ըլլամք ամեն ազգաց միաբան և ինքնակամ վիպութեանցը, Հոլլուէյը բժիշկը՝ անցեալ և ներկայ ժամանակիս որ և ինչ մարդասէր անձէ մը աւելի օգուտ ըրաւ մարդկութեան ցաւերը թեթեւեղեցնելու և գերեզմանին դռնէն զօհեր ետ դարձնելու համար»:

«Նիգրիայի անպայման ցեղերով գիտեմք թէ անոր կենդանական երկու գործարանները՝ հաստատեալ ՚ի Նոտան և ՚ի Նոր-Նորք, այսինքն

և յառժամանակեայ կենացս ՚ի մշտնջենաւորն անցանէր: Այլ զի յաւիտենականին է այս վճիռ անդարձ, մնայ մեզ յայսմ հետէ նորուն իսկ հայտնակելով ամենասուրբ կամաց՝ ուղեւորել արտասուօք զերկնագնաց ճանապարհորդք՝ ցեղուն գերեզմանի»:

«Եթէ զարգարութիւն որ սիրէ, ասէ սուրբ Գիրն, փաստակը նորա առաքինութիւնը են (Մատթ. Է. 7)»: Օ, այս ՚ի քեզ տեսք մեր ամենայն լինաւ արդ ինչացեալ, ՚ի քեզ ասեմ ՚ի մեծանուն պայազատը լազարեան տոհմի, որ յամենայն ՚ի կենսից ոչ գաղաբներ յառաքինաւորաց արժանաւորագոյն փաստակով առ հասարակացն օգտի, այն զի՝ ծառայեցէր դու Նոտան ծոյ՝ հաւատոցդ ուղղութեամբ և բարեպաշտութեամբ, ծառայեցէր թաղաւորի և տեղութեան՝ հաւատարմութեամբ և մտաւարկացի ջանիւք: Ծառայեցէր ազգի քում և եկեղեցւոյ՝ սիրով և ջերմեանով լազարեան: Եւ թէպէտ ոչ անվարձ յատուի մնացին այն քո փաստակը ՚ի շնորհաց օգոստափառ ինքնակալացն ամենայն Ուստաց, սակայն հաւատացեալ աներկբայ թէ կան արդարաց և յերկինս վարձք, և յիշելով միանգամայն զանցեղին զայն վճիռ «Արդարք յաւիտեան կեցցեն, և ՚ի Տեառնէ վարձք նոցա (Մատթ. Է. 16)» աստուծոյ միաձայն բարեբաղդեալքս առ ՚ի քեն՝ վարժապետը և աշակերտը: «Եթէ երջանիկ մեր Հայր, եթէ առ որ կոչե-

նի հին և ՚ի նոր աշխարհն, տարին տասը միլիոն թաղեալն աւելի արժողութեամբ այս գեղերէն դուրս կը յուղարկեն: Նոնց ըրած բժշկութիւններուն թիւը հաւաստի կերպիւ չկրնար նշանակուիլ, այլ գիւրաւ կրնայ հասկցուիլ: Սակայն միայն մեր գիտցած և իմացած բժշկութեան գէպքերը նշանակելու համար, անշուշտ քառաձալ հատորէ մը պզտիկ գիրք բաւական պիտի չըլլայ: Արդ՝ այսօրինակ մարդասէր երեւելի բժիշկը որ այսպիսի արդիւնք ձեռք կը բերէ, կրնայ անտարակոյս, առանց պախարակուելու իբրեւ մեծամիտ, խիստ անհաշիւ անկողնու փափաք ունենալ»:

ՓՈՒՈՒՄՆ ՅԱՍՏԵԱՑ

Վսեմալոյ Տեառն Գոլիմանու Լազարեանց ներգործական պետական խորհրդակցի, կայսերական սենեկագետի և ասպետի զանազան նշանաց:

Լրագրոյս նախընթաց թուով, արքունի ճարտարագետ մեծաշուք Պալեան Նիկողոս աղային առ լստուած փոխումը գուժեցինք մեր ընթերցողացը, առաջնիկայ թուովիս գծադրաբար կը պարտաւորվեմք նոր ու խիստ ցաւալի կորուստ մը ևս ծանուցանել, զոր Հայոց ազգը ըրաւ ՚ի 6 փետրվարի, մահուամբ մեծանուն պայազատի ազգասէր Տեառն Գոլիմանու Գոլիմանու Վալէփի անց, հոգաբարձուի Նիգրիայի Արեւելեան լեզուաց. որ յետ սակաւօրեայ հիւանդութեան առ լստուած փոխուէր է ՚ի հասակի 72 ամաց ՚ի կայսերանիս քաղաքն Նիգրիայի:

Մեծահամբաւ հանգուցելոյն և իւր պայծառափայլ գերդաստանին Հայոց ազգին վրայ ունեցած բարեբարութիւնները բազմութիւն և շքեղ են յոյժ: Մոսկուայի մէջ հաստատեալ լազարեանց Նիգրիայի, եկեղեցիները որ կառուցեալ են ՚ի Նիգրիայի և ՚ի Մոսկուա, և ուրիշ շատ ազգասիրական և բարեպաշտական հաստատութիւնները անբարբառ վրայ են լազարեանց սոհմին վեհապանձ զգացմանցը:

Այս անակնկալ մահուան տխուր լուրը՝ հեռագրական գծիւ Մոսկուա հասնելուն, լազարեանց Նիգրիայի ուսուցչաց մեծագոյն մասը, և վերին դաստառաց աշակերտները ան-

ցարգ, եթէ հանգիստ խաղաղութեամբ՝ առ հանգուցին աշխատեցը Քրիստոս, առ լոյսն, առ կեանքն, առ աղբիւրն անմահութեան, առ լին որ դերանաւէտ կենացն զնստուումն իւրով աւետարանեաց բերանով: «Ար հաւատայ յիս, թէպէտ և մեռանի կեցցէ (Յովհ. Ժ. 25)»:

Օրհնեալէ ստեղծողն հոգեւոր և մարմնաց, որպէս ձայնն, նոյն և կամք:

ՃԼՈՒ

Արեւելի ՚ի թաղան հոգաբարձուի նոյն ճեմարանի,

S. Գոլիմանու Գոլիմանու Լազարեանց

Ի պատիւ պարոն Վերինի խաղաբան, յաշիւրէ Լազարեանց ճեմարանի լեզուաց:

Գոյժ անակնկալ մահուանը բարեխնամ հոգաբարձուի յանախակալ ընկղմեաց ՚ի սուգողասս որդեգրաց եղբւրջ ընդ ձերովք քաղաքութեամբ հովանաւորութեամբ: Կարգէն մեծ է կորուստս այս, որ ոչ միայն զմերձայն զամենայն համազգեաց մերոց ընդ զիրոս անգրիական թաղեալութեամբ: Սակայն է առաջնիկայ տեսաւ, ուրանիս խնին երախտագէտ որդեգիրք արտասուալից ազգը զմարմնով գործադրութեամբ: Նշանի են երախտը և բարեգործութիւնը անմահական շնորք բարեբարի, և յանհաւրից է մեզ մի մի ՚ի թիւ արկանել զազգորինակ բարեգործութիւնս, զի զբոլանդակ կեանս ձեր նուիրելիք յօգուտ ազգի և եկեղեցւոյ:

միջապէս խեղդողութեան դաշտին են երկաթէ ճաշապարհաւ, փսեմափայլ հանգուցելոյն փառաւոր յուզարկաւորութեանը ներկայ գտնուելու համար՝ զոր հետեւեալ կերպիւ կընկարագրէ խեղդողութեան մեր յարգոյ թղթակիցը ։

«Իմոյս (փետրվարի) 8ին մեծանուն ննջեցեալը տարինք սուրբ Լիւստերինէն անուամբ կառուցեալ եկեղեցին, որ քաղաքին մէջն է քաղաքում Հայ ժողովրդականաց և օտարազգի մեծամեծաց հետ, որք եկեալ էին այս հանգիսին ներկայ գտնուելոյ համար ։ Բայց երբ ննջեցեալը տանէն չէին հանած, արժանապատիւ Պ. Ստերն Ստերեանց, դաստառ կրօնական ուսմանց Լազարեանց Ղեմարանին, դամբանական ճառ մի ասաց ի դիմաց համարէն վարժապետաց և աշակերտաց ։ (Օրը Բանասիրականի մէջ երապարկած է) ։

«Փետրվարի 9ին յետ աւարտման սուրբ պատարագի, այլ ճառ մի ևս Ռուս լեզուաւ կարգաց Սոսկուայի տէր Յարութիւն քահանայն կէործէեանց ։ Յուզարկաւորութիւնն մեծ հանդիսիւ և շքեղութեամբ եղաւ ։ Ըմենէն առաջ երթային զյոյզ զյոյզ կարգաւ աշակերտքն Ղեմարանին, յետոյ ուսուցիչք, որք տանէին հանգուցելոյն կայսերապատիւ շքանշանները, ապա դպիրք քահանայք և գերապատիւ Եփրեմ վարդապետն Լլթընեան, և վերջապէս ննջեցելոյն մարմինը (որ դրուած էր փառաւոր և մեծագին գաղաղի մը մէջ) իւրեանց ձեռք տանէին մէկ քանի անձինք ի ժողովրդականաց մերոց և ի մեծամեծաց Ռուսոց մինչև ի հանգստարանն Հայոց, որ քաղաքէն դուրս է ։ Օկնի ննջեցելոյն երթայր փառաւորապէս զարդարեալ կառքին, և յետ նորա երթային աղբակներ և բարեկամք հանգուցելոյն, ոմանք կառք և բազումք ոտիւք ։ Յերկրոցունց կողմանց նոցա գընային կերօնակիրք (որք Ռուս լեզուաւ ֆաշլէլէք կոչին, և ձիաւոր զինուորք ։ Ըյս կարգաւ գնալով հասանք հանգստարանի սուրբ Յարութեան եկեղեցին, որոյ մէջ բեմի առջև գերեզմանն պատրաստած կայր ։ Եկեղեցական կանոնով նշանակեալ աղօթքները կարգալէն յետոյ, Լազարեանց որդեգիր աշակերտներէն երկուքն՝ միմի ճառ կարդացին Հայերէն և Ռուսերէն, և յետ այնորիկ ննջեցելոյն մարմինը արտասուօք հանգուցին ի հող տապանին ։

Հայոց ընդհանուր ազգին տխրալի սուգը մշտաւ և այս մեծ կորստեան ցաւը անմխիթար պիտի ըլլար անշուշտ, եթէ չունենար իրեն պաշտպան և խնամատար փսեմափայլ հանգուցելոյն երկու առատաբերութիւն հարազատները, այսինքն աղա խաչատուր և աղա Լազար Յովսէփի մեան Լազարեանց ազգասէր պայազատները ։

Որ փառքն էր և պարծանք տանս Լրամեան և միայնակ պաշտպան զաւակացս նորին փսեմափայլ յանցաւոր կենցաղոյս յանանցն, թողլով մեզ զառաքինութեանց իւրոց և եթ զխիշատակ, որք յաւերժացուցեն անշուշտ գանուէն նորա փառքը դարուց ի դարս ։ Ս՛հ յայտմ հետէ մնայ մեզ սուգ անմխիթար, զի գրազցրախօս լեզուն՝ որ խրախոյս մեզ կարգայր, տեսանեմք լուեալ գրաբեգործ ձեռն՝ անշարժ մնացեալ, զուտաբիրք և զոնանկատես աչն՝ կափուցեալ ։ Ս՛հ այլով ի իր մարթ է մեզ մեղմացուցանել զմեր վիշտս եթէ ոչ յուշածելով միայն զբաղմամբիւ երախտիս ձեր ։ Երջանիկք լինեաք՝ եթէ յաջողէր մեզ ժառանգորդ ձերոցդ լինել առաքինուէց ։

Իսկ ի ժամուս պարտ անհրաժեշտ համարիմք մեզ՝ զվերջին մատուցանել զյարգանս խնամա կալուիդ մերում որդիական սիրով, և ջերմեռանդաբին աղերսանօք մաղթել յԼրարջոյցեան համազոյց՝ դատել զպատճառք բարօրութեան որդեգրացս՝ ի դասս ընտրելոց իւրոց յիւրումն արքայութեան, և տալ կեանս ընդ երկայն աւուրս հարազատի ձերում վեհազինն խաչատուր Լազարեանց՝ ի խնամել նմանօրինակ բարեգթութեան զմատաղերամ բազմութիւնն մանկանց, որք զիմեն գան յամենայն կողմանց ի Տունն իմաստից՝ ի կառուցեալն յերջանկայի շատակ տոհմէն Լազարեանց ։

որոնք Հայոց ազգին փառք և պարծանք կըհամարուին իրենց վեհանձնական բարեգործութիւններով և մասնաւորապէս Ռուսաստան բնակող մեր համազգի եղբարցը նախախնամութիւնն են ։ Վասն որոյ կըպարտաւորիմք ազգովին ջերմեռանդ բարեմաղթութիւններ ընել առ Լրամեան վասն քաջառողջութեան և երկարութեան թանկագին կենաց յիշեալ փսեմափայլ հայկազուն իշխանաց ի փառս և ի մխիթարութիւն Լրամեան ազգիս ։

—Վասն մահուան Տեառն Յովհաննու Լազարեանց ի Ռուսերէն լրագրի տպագրելոյ ի Ս. Փետրվարի ընդ անուամբս «Իսկա Փետրվար-իսկա» Լեւոնիսի, տպեալէ հետեւեալ բանդ ։

«Դ՛ 6 Փետրուարի փսեմափայլ յետ կարծաւանակեայ ծանր հիւանդութեան, ի հասակի 72 ամաց, ներգործական պետական խորհրդական սենեկապետ Յովհաննէս Յովակիմեան Լազարեանց, հոգաբարձու եկեղեցեաց լուսաւորչական Հայոց Ս. Փետրվարիկայ և Սոսկուայ Լազարեան Ղեմարանի արեւելեան լեզուաց՝ որ ի Սոսկուա, պատուաւոր անդամ կայսերական հասարակական մատենադարանի, անդամ ժողովոյն տահմանելոյ ի Փետրվարիկայ յարգաւ բանտից, և զանազան ուսումնական ընկերութեց ։ Իսկանդակ կենեք նորա էր անընդհատ շղթայիմ գործոց բարեաց ։ Սիրելով նա զբարեւալ յեղութիւն տաճարաց Լուսուծոյ, նուիրէր նըշանաւոր գումարս ի հիմնարկութիւն և ի պահպանութիւն եկեղեցեաց ։ Որք յայց ելանէին կալուածոց նորա ի Փէրմ նահանգի, զարմանային ընդ հոյակապութիւն տաճարացն կանգնելոց ծախիւք նորա ։ Լազարեան Ղեմարանն հիմնեալն ի հօրեղբորէ նորա և ի հօրէն՝ պարտական է նոյնպէս նմա իւրովն ընդարձակութեամբ և միջոցօրն յարգաւ պահպանութեան բազմութիւն մանկանց աղքատ ծնողաց ։ Ի տպարանի որ կառուցեալն է տու ընթեր ձեմարանիս այսօրիկ, նմանապէս և յայլ տեղիս, տպագրեալ են ծախիւք նորա բազում օգտակար մատենք ։ Ի լսել նորա զվիշտ տառապելոց՝ ոչ երբէք հրաժարէր յօգնելոյ նոցա, առանց ամենեւին խորելոյ զկրօն նոյնի և զազգ ։ Ըռաւելապէս հոգ տանէր նա զբարութեան սակաւութիւն եղբարց իւրոց ի Վրիստոս, զորս Լուսուծոյ յանձնեաց հոգաբարձութեան նորա, կանգնէր փսն ստրուկ շնակեանց գպրոցս, հիւանդանոցս, աղքատանոցս, փառքը զարքունի հարկան վասն չքաւորաց, յօժարութեամբ տայր ազատութիւն ի ստրկական կոչմանէ, և երեցուցանէր ուրախութիւն ի սրտէ ի լինել մեծի կերպարանափութութեանն ի կեանս ստրկացն կալուածատեարց, որ սկսաւ ի վերջին ժամանակս ։ Երեսուցական կենցաղավարութեան և առհասարակ ի յարաբերութիւնն առ եղբայրն շուրջ զինեմ երեւելի հանդիսանայր հեղութեք և քաղցրութեամբ բարեհամբոյր բարուցն ։ Ըմենեքին՝ որք ճանաչէին զնա, յիշեսցեն զնա ի բարի, և հեղքեն վասն նորա արտասուս ցաւակցութեան ։

Խեղդողութիւն կըգրեն մեզ, թէ արժանապատիւ և գիտնական պարոն Ստերն Ստերեանց Օմիււնացի, որ Սոսկուայի Լազարեանց Ղեմարանին մէջ հայկաբանութեան և կրօնական ուսմանց դասաւոր է, փետրուարի 8ին Ռուսաց օգոստոսփառ կայսրէն վարձատրուէր է ասպետական նշանաւ սրբոյն Ստանիսլաւայ կարգին երկրորդ աստիճանի ի փոխարէն վարժապետական իւր ժրաջան ծառայութեանցը ։

Փարիզի Ժամանակ Գէ Տեպա լրագրութեանն առնելով, Ստեպա Ղաւանի յունվարի իւր տետրին մէջ, հետեւեալ յօդուածը կըհրատարակէ գաղղիներէն և հայերէն ։

«Ննջեալ կիրակի յունվարի 24ին Հայոց աղբային վարժարանին մատենք մէջ, որ ի յերենէ, հասարակաց աղօթներ մատուցան, գահանալով զՏեառնէ որ բարեհաճեցաւ Կայսեր ու Կայսրուհոյն կեանքը պահպանել ։ Բայց ի վարժարանին բաղմամբիւ աշակերտներէն ու վերատեսուցիներէն՝ այս արեւելեան հանգիսին ներկայ էին նաև շատ մը հայկազն ընտանիք ու գրեթէ բոլոր փարիզաբնակ Հայք ։

Ընկից զատ՝ յանուն աղբիս մերում հետեւեալ նամակն աղա ինքնակալն աղղղեցինք, գաղղիարէն թարգմանութեամբն հանդերձ ։

ԲԱՆԱՐԱՆՑ ՏԵՐ,

«Ի տեսիլ ահաւոր դաւաճանութեանն՝ որ զսիրտս ամենեցուն առհասարակ յարհաիրս դողութեան արկանէ, չէ և չէ իսկ մարթ զի որ ի շնորհս խնամոց քոց վայելեցաք և մեր լուեացուք ի հրճուանաց անտի զոր սիրտք մեր երախտապարտք ի փրկութիւն ինքնակալ Տեառնդ և իշխոյիդ Սեծի զգան ։

«Ներեալ, վեհափառ Տէր, զի որ ի քաղաքի աստ իշխանութեանդ երեսփոխանք եմք Հայաստանեայց, յանուն հնգից հազար հազարաց հայրենակից եղբարց մերոց առաջի քեզ ընծալ յեցուցուք պատկառանք գհասարակաց մերս խնդակցութիւն, վկայելով ընդ նմին եթէ զոր ասկումն արհաւրաց ազգեաց ի մեզ արքայադաւն այն ոճիր՝ որ գարանակալն եկաց կենաց օգոստոսփառ Լլթիցդ ։

«Ի լիցի երբէք մոռնալ, ինքնակալ Տէր, եթէ անդուստ ի քումմէ բարեբարութեանդ հաս լղգիս մերում՝ ունեւ ի մարդ քաղաքաց զհայկազնանս վարժարան ։ Վասնորոյ և քաղցր իսկ իցէ մեզ զհաւաստիս անմոռաց երախտագիտութեան մերում առաջի քեզ ընծայաբերել ։

«Րհնեալ Տէր Լուսուծոյ որ փրկեացն գրեղ և զցանկալի աւուրս կենաց քոց պահեաց, մեծափառ Տէր ։ Ընկից նա ինքն Բարձրաւոր զաղթս մեր և զգոհութիւնն՝ զոր ընդ համաբու մար Հայկազունս քաղաքիս Փարիզացուց յեկեղեցուջ աստ վարժարանի լղգիս վասն կենաց քոց մատուցանեաք ։

«Ի եհափառ Տէրութեանդ՝ քում,

«Ի մենախոնարհ ծառայք

«Հիմնադիրք և վերապետեալք Հայկազնան վարժարանին,

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԹԵՈԴՈՐԵԱՆ.

ԱՄԲՐՈՍԻՍ Վ. ԳԱԼՖԱԵԱՆ.

ԽՈՐԷՆ Վ. ԳԱԼՖԱԵԱՆ.

«Ի կրնէլ Փարիզացուց, ԺԲ յունուար ՌՅԵ՛՛».

Փարիզի Բաբի լրագրոյն մէջ ևս կըկարդամք ։

«Եւսոր, որ կիրակի և յունվարի 12—24է, Սոսկուեան Հայոց գպրոցին մատուած, որ իսկ Սոսկիւն կոչուած փողոցը թիւ 12 տունն է, առաւօտեան ժամը 11ին (ըստ Լուսուցուց) հանգիստաւոր գոհաբանական պաշտօն և ձայնաւոր պատարագ մատուցաւ ըստ ծիսի Հայոց, շնորհակալ ըլլալու համար Լուսուծոյ, որ հաւանցաւ կայսերական վեհափառութեց կեանքը պատեալ ։ Իւրոր հոսմեական Հայերը որ Փարիզ կըգտնուին այժմ, ներկայ էին այս հանգիսին ։

—Լուսուցից քանի մը լրագրաց հետ մեք ևս յիշակցանք ի մասին վերադարձին լրոր Ստրաթֆորտ տը Իւտգիլֆին, որ ըստ հեռագրական լրաց, թէպէտե պիտի գայ ի Կոստանդնուպոլիս սակայն ոչ թէ իւր դեսպանական պաշտօնը շարունակելու՝ ինչպէս որ մեր նախնիքս թուոյն մէջ ծանուցինք, այլ նոյն պաշտօնէն հրաժարուելուն վերաբերեալ լնգիւղ թագուհոյն ինքնագիր նամակը յանձնելու համար օգոստոսփառ Սոսկուեանին ։

—Ընտանի Տի Բլէ՛՛ լրագրից հետեւեալ յօդուածը կըհրատարակէ ։

«Եւս օրերս բոլոր հասարակութիւնը զբաղեցնեալ մեծ խնդիրը, (այսինքն մեր դաշնակցութիւնը Վաղղից հետ), կերեի թէ կատարեալպէս լմնցած է մտերմական պատասխանովը, զոր Լնգիւղի կառավարութիւնը ընկալաւ Վաղղիցի կամեն, ինչպէս որ երեկ միտոր Տիգրայէլին իւմացուց հասարակաց խորհրդանոցին ։ Եւս գործը, զոր քանի մը օր վտանգի մէջ ձգեց լրոր լնլըրսթըրնին նախագահութեք եղած դահլիճը, այժմեան կառավարութեանն կարգադրեցաւ իւմատութեամբ և յաջողութեամբ ։

«Եւս վերջի կոմսին նամակը խիստ արժանաւորութեք և միանգամայն խաղաղասէր օգուով գրուած է ։ Յիշեալ նամակը մեծ պատիւ կընէ երկուց պաշտօնէից, որոց յանձնուած է Վաղղից և Լնգիւղ արտաքին յարաբերութեանց վարչութիւնը ։ Եւս կերպիւ միաբանութիւնը վերստին հաստատուելով, կըմնայ մեզ տեսնել ։

ըստ վախճանին որ պիտի ծագի ոճրագործութեան հետևանքն առջև դրուած գտնեն, թէ արդեօք մեր օրէնքը կարողութիւն չունի՞ն յաւելուածական քանի մը տնօրէնութիւններէ, ազգու ընկու համար զանոնք ընդգէմեղեռնագործութեանց զորս իւրաքանչիւր բարի լինելուցի կը դատաւարտէ»:

— Անտոնէն կը գրեն թէ Ղազարի զեպարան մօտեւ Բերքի յին իւր հրաժարականը տուած ըլլալով, Սալաքի գութն՝ Բէլիսի մարաջախտը Ղազարի զեպարան անուանեցաւ ի իննտոն: Կըսուի թէ մօտեւ Բերքի յին պիտի յանձնուի Ղազարի արտաքին գործոց տեսչութիւնը, զոր Վալէկի կամը պիտի թողու:

— Նիքի (Օրսի) և Բիւրի եղբունքները, որ Սէն Նահանգին գաղտնաւորութեան վաճառքի, հայրապետաց սահմանաւ պատմոյն դատաւարանէն էին, մարտի 1—13ին առաւօտուն գլխատուեցան Լա Ռոսի ըստած Փարիզի հրապարակը, ի ներկայութեան բաղման լուսինաց ժողովրդեան որուն երեսը նկարագրեալ էր սրտմտութիւնը, պատճառեալ ի տխուր յիշատակէն եղբունքներու թանն, որ պատահեցաւ ի 12—24 յունվարի, ընդգէմ կենաց կայսեր:

Տը Ռուսիո եղբունքներին մահուան պատիւը, մշտնջենաւոր կերպիւ թին (բիւրէք) մնալու փոխուեցաւ:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 19 ՄԱՐՏԻ

Ներքին քաղաքականութիւնը հանդարտ վիճակի մէջ կը գտնուի և կառավարութիւնը զբաղեալ է միշտ զանազան բարեկարգութիւններ հաստատելու մանաւանդ ի մասին տէրութեան եկամտից: Ստորաքաղաքի և անոր արուածաւնաց անդորրութիւնը կը շարունակուի բարենախանձ անխնայ քանակ փոխափայլ Վէհէմէտ Լիին փաշային, որ ոստիկանութեան տեսուչէն և ամեն շարքի անպակաս քանի մը եղբունքներ և թափառական անձինք ձեռք կը ձգէ որոնք իրենց յանցանոց ծանուցանելու համեմատ՝ զանազան պատժոց կը դատաւարտուին կամ քսորը կը յուղարկուին:

Այսպէս հրովարտուի որ ի 15 ամսոյս հետեւեալ փոփոխութիւնները եղան:

Բարեպաշտական հիմնադրութեանց տեսուչ Վիլի Լալի փաշան՝ վաճառականութեան, երկրագործութեան և հրապարակական շինուածոց պաշտօնէն ետք, փոխանակ Իսմայիլ փաշային:

Եկամտից տեսուչ Զաֆար փաշան՝ բարեպաշտական հիմնադրութեանց պաշտօնէն կարգեցաւ, և եկամտից տեսչութիւնը Սուսա Սաֆէթի փաշային յանձնուեցաւ:

Դեմ փաշան՝ որ Վէհէմէտ Լիին փաշային որդին ու Սուլթանին փեսան է,

Սահման փաշան՝ որ վախճանեալ Վհէմէտ Ֆէթի փաշային որդին է, և Իհսամ փաշան որ Լալի փաշային վախճանեալ Վալի փաշային որդին է, տէրութեան խորհրդանոցին անդամանուանեցան, և այս անթիւ միջնորդութեան աստիճան ընկալան:

Իզմիրի փաշայի կուսակալ Սահման փաշան թանկիմար ժողովին անդամանուանեցաւ:

Շերեքէն հասած լուրերը խիստ բարի են ի մասին խռովութեան յիշեալ երկրին:

Սխտը Սիմ անգղիացի ճարտարապետը, որ մայրաքաղաքի լինելուց զեպարանի պարտն շինողն է և Բարձրագոյն Դուռը քանի մը անգամ անոր յանձնեց արքունի մեծամեծ շինութիւններ, այս օրերս կայսերական հրովարտակաւ օսմանեան ընդհանսը հիւստոտու անուանեցաւ ի իւրեան, փոխանակ Ս. թողին:

Սիմի քանկութեան տառաջն շոգեռաւ անցեալ շարժու հաստ և կոտորանքներու պոլիտ:

Օգոստոսի Սուլթանը հաճեցաւ պատուել զարդոյ Բալիսի Յոյն բժիշկը Վէհէթի կարգին չորրորդ աստիճանի շքանշանաւ: Երեւալ րանիքուն բժիշկը անգամադնութեան գաղտնութեան ի կայսերական դպրոցն բժշկականութեան:

Սուլթանը և Սիմի քանկը կը շինուցանէ թէ մօտեւ Բերքի, որ Բանուքեան իշխանութեանց մէջ Ռուսիոյ գործակալը պաշտօնը

կը վարէր, Ռուսաց ընդհանուր հիւպատոս կարգուեր է ի կոտորանքներու պոլիտ:

Սուլթան Սուլթանի մէջ օսմանեան կեղծ գրամութիւնը շինող քանի մը շարագործներ ձեռք անցեր են, որոնք յիշեալ մայրաքաղաքին շրջակայ պարտիզոց մէկուն մէջ այս կեղծ քալմէները կը շինէին, և ետքէն շինողներն կոտորանքներու պոլիտ կը յուղարկէն եղեր: Սուլթանը քանի մը շարագործաց գաղտնաւորութեան տեսչին մէջ կը տեսնուի, գաղտնաւորութեան Սիմի Վէթի ին որ Բարձրագոյն Դուռն գործակալ է յիշեալ թագաւորանիստ քաղաքը:

ՔԱՆԱԶԱՆ ԵՆԻՐԻՔ

Չփուսիս, 21 Մարտի:

Քաղաքի արքունի գործակալները, զինուորական պաշտօնակալները, նմանապէս ամեն ազգաց կրօնական գլխաւորները և հիւպատոսական խաչմերձները ամսոյն 8ին հրաւիրուեցան կուսակալին պալատը, յունգերութի կայսերական հրովարտակին որ զինուորային Սուլթան փաշան (Սուլթանը) ընդհանուր կառավարիչ կանուանէ մեր նահանգին: Սուլթանը նախան ընթերցումը ընթերցելու ետք, Սիմի փաշային յարմար արժեք մը ըստ ու բարձր ներկայ գտնուողները ազգականներն ինքն Սուլթանին: Սուլթանը արձակմամբ, որ քաղաքի ամբողջներէն նետուեցաւ:

Սեր բարեգութ կուսակալին հայրական խնամատարութեամբ միտերուն արժէքը որոշուեցաւ հետեւեալ կերպիւ. եղի (որդը) միսին օխան 4/3 զէշ, ոչխարի միսին օխան 6, և գաւին (գոլու) միսին օխան 7 զէշ:

Սարճարտարտի Վէհէմէտ Լիին փաշան, որ Լալի փաշային վախճանեալ Վէհէմէտ Լիին փաշային որդին է, ամսոյն 7ին կոտորանքներու հաստ Իզմիր Սալաքի անուն օսմանեան շոգեռաւ և 11ին շարունակեց իւր ճանապարհորդութիւնը Վիլիսի քաղաքէն ետք: Յիշեալ շոգեռաւ ճանապարհին Սուլթան հանդիպելով, բարձրագոյն Վէհէմէտ Լիին փաշան բարեհաճեւ է այն տեղ պատուել Օ. անայիլ օլլու հաճի Վիլիսի և հաճի Սուլթանի երեւելի Յոյն վաճառականները, անոնց տունը ընկելով կէս օրուան իւր ճաշը:

Սուլթանին մինչև Իզմիր շինուելու երկամուսնի աշխատութիւնները գործունէութեամբ յաւաք կը թան. և արդէն առջի շոգեռաւ կառքը հասաւ լինելուց և սկսաւ բանիլ Սուլթան ըստած ծովեղբերէն մինչև Վիլիսի քաղաքը մը անդին: Սուլթան շոգեռաւ կառքը պիտի գործածուի վասն փոխադրութեան հոգոյ, և ետքից զանազան հարկաւոր նիւթոց ի պէտս շինութեան երկամեծ ճանապարհին:

Սուլթանին կը գրեն թէ Սուլթան լրագրոյն տէրերը տպագրական նոր մեքենայ մը շինելու կուտան, որով 20—25 հազար օրինակ լրագրութիւն պիտի տպուի իւրաքանչիւր ժամու մէջ:

Սուլթանի թաղիքները քաղաքին բնակիչներէն բաղման շինելու անգործ մը ստորագրէր և յուղարկէր են լրագրութեան ինքնուրուի, որուն մէջ իրենց կատարեալ հաւանութիւնը կը շինուցանէ ի մասին արժանաւոր կերպին որով յիշեալ անգործական լրագր կարող եղաւ կառավարելու տէրութեան գործերը զանազան պատերազմաց մէջ օրեկան ընդգէմ Սուլթանի, Վարսիստանի, Չինաստանի և շինականի ապստամբաց: Սահմանային իրենց կատարեալ հաճութիւնը կը յայտնեն վասն ձգտեցը զորս ի գործ գրաւ, Ղազարի կառավարութեան հետ ունեցած լինելուց բարեկամական կապակցութիւնները հաստատուելու պահելու համար:

Սուլթան 8—20ին մօտեւ Սիմի քանկը, Ռուսաց զեպարանի պաշտօնի Սուլթան հասեր է, ուր մեծ սիրով և համակրութեամբ ընդունու երէ կառավարութեան և անգղիացի ժողովրդէն: Սուլթան Սիմի լրագրը երկար ու արժանաւոր յօդուած մը կը շարտարակէ ի գովեստ քաղաք:

Քաղաքի տաղանդից խաղաղասիրական գրագետաց և քաղաք բնակչութեան այս պաշտօնատարին:

ԱՆԻՏԻՏԻՒԱՆ ԵՆԻՐԻՔ

Չփուսիս, 21 Մարտի:

Սուլթան շարժուանէ ի վեր հետեւեալ վաճառուանքը եղան, 15 կողով ափսոն 143 զէշ չէքին. 7500 կենդինար լինելուց տեսակ փալաւ մուտ 57—65 1/2 զէշ կենդինարը, և 1000 կենդինար թրքեստի տեսակ 100 զէշ. 150 հակ բամբակ 300—305ի կենդինարը ըստ տեսակին, 100 կենդինար սև գիւտոր 580—600 զէշ կենդինարը, և 100 կենդինար ճերմակ գիւտոր 230—240ի: Սուլթան քանի մը հակ նապաստակի մարթ վաճառեցաւ հետեւեալ գիներով. առաջին տեսակը 350 զէշ, երկրորդ տեսակը 250ի և երրորդ տեսակը 150 զէշ հարկը մարթը: Տարուն, ճէհրին և ոչխարի բուրդը անշարժութեան մէջ կը գտնուին:

ՔԱՆԱԶԱՆ ԵՆԻՐԻՔ

ԱՌՈՂՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՆԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

Գեղանայ Թոմայի Հոգեւոր:

Որոշ առանձնաշնորհութիւն տուեալ է ամեն կառավարութիւններէն. և աշխարհիս բոլոր մասանց մէջ այս գեղանայից օգտակարութիւնը ծանուցեալ ըլլալով, ամենէն համբաւաւոր բըժիշկները սահմանած և պատուիրած են անոնց գործածութիւնը:

Սուլթանը գեղանայները խիստ օգտակար են արիւնը մաքրելու, սկստ կամ տկարացեալ կազմուածքը մարմնոց զբաղեցնելու և բժշկելու ամեն կերպ հիւանդութիւնները որ և իցէ պատճառէ ծագած ըլլան: Սուլթանը անոնց ներգործութիւնը կը հետազոտէ անոնց սեղմելու ուր որ կը գտնուին, և անոնց սաստիկ ճգնաժամ և նեղութիւն մը պատճառելու հիւանդութիւնները հրաշքով ազդեցութիւններ յառաջ կը բերէ, որոց հաւատ ընծայելու դժուար պիտի ըլլար, եթէ փորձը վկայելու չըլլար մեզ:

Սուլթանը բժիշկին դիւանը, որ Սուլթանի իւր կենդանական տանը մէջ է, խիստ բաղմանով վկայականներ կը պարունակէ, որոց վաւերականութիւնը ամենէն սարակոյ չձգէր այս գեղանայից անսխալութեանը վրայ: Ամեն օր, ամեն վայրկեան զանազանական վկայութիւններ կը յուղարկուին աշխարհիս բոլոր կողմերէն և ամեն լեզուով. և այս բանը միայն բաւական էր համոզելու ամենէն դժուարահաւատ և կասկածոտ անձինքը:

Սուլթան համբաւաւոր բժիշկները և Եւրոպայի բժշկական ընկերութեանց երեւելի ժողովները կը պատուիրեն իրենց հիւանդաց գործածութիւնը յիշեալ գեղանայից, հաւաստի ըլլալով ներքին համոզմամբ թէ անհնար է գտնուել ուրիշ գեղ մը որ անկէ աւելի ընդհանուր, աւելի ապահով և սուելի ազդու ըլլայ, մասնաւոր այս կլինային ներքեւ ուր հիւանդութիւնները կը ներկայանան աշխարհի ու ժողովը գործունէութեամբ որ մահը շատ անգամ հիւանդութեան առջի նշաններուն ետեւէն կուգայ շուտով, և անօգուտ կը լինէ ուրիշ գեղաց անգործութիւնները, որոնք աւելի դանդաղ են ի ներգործութեան իւրեանց:

Սուլթանը անոնց յատկապէս խիստ օգտակար են վասն յետագայ հիւանդութեանց:

Սուլթանական ջերմը (Ֆիւլի Երեւելութեան) և Շինարարութեան (առթմ) Սուլթանի ջերմը (Ֆիւլի օլլիս) և խիւթ (քոլիք) Սուլթանը օրովայնի (Թուրքիան և Նուազգուան ուսոյ օձիկ (Երանճը): Սուլթանը ամենական օրինակ անկարգութիւնը (Սուլթանականութիւն (Նիգրիս) և Չինացականութիւն: Բորբորուան: Սուլթան (սարքը): Երկամաճեղմութիւն: Տեղատեսութիւն (մայալը): Յօդագաւութիւն (Բիւլմիս): Սուլթանը փաշան: Սուլթանից ցաւ: Բար կամ խիճ միջանոցի: Սուլթան (գիւլմիս): Սուլթան (Իւլմիս): Սուլթան տեսակ որդերը (սուլթան): Սուլթանական արտաքին (Ֆուլիկ իւլմի):

Սուլթանը անոնց զանազան գտնողին անձնական վերակացութեանը, անոր ընդհանուր գործարանաց մէջ կը ծախուին ի լնան Սուլթան կողմէն թաղը թիւ 244, և ի Նոր Եւրոպ Սուլթանի 1 և 2 թաղը թիւ 80: Իսկ ուրիշ երկրները, իւր գործակալաց քով կը գտնուին. որոց անոնցները հետեւեալներն են. Իզմիր Ս. Շինարար, Կոտորանքի օլլիս Ս. Սուլթան և Ս. Տեղատես, Սուլթանից փաշան Ս. Բերքի, Իսմայիլ Սուլթան, Բիւլմի կը լինէ Ս. Սուլթան և Ս. Սուլթան և Ս. Սուլթան:

Սուլթանը գեղանայից տուեալները զանազան մեծութեամբ են և կը ծախուին 9, 22, 33, 88, 176 և 264 զուգուելի իւրաքանչիւրը, և ամեն մէկուն մէջ հայերէն լեզուաւ ծանուցագիր մը կայ, որ այս գեղանայից գործածութեան վրայ զանազան մասնական տեղեկութիւններ կուտայ:

Սուլթանի տեղ և քաղաք:

Սուլթան Ս. Սուլթանից:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԵՎԵԼԱՅԻ ՄԱՍԻՆ